

*Multinationale arbeiders:
een variabele kapitaalstrategie
— crisisbeleid en sociale controle*

J. Vervaele

**DEEL I - EEN HISTORISCH-POLITIEKE ANALYSE VAN HET IMMIGRATIE-
BELEID**

1. Inleiding

Een criminologische studie van het gastarbeidersfenomeen kan vrij veel omvatten, gezien in de eerste plaats de stekeligheid van begrippen als "criminaliteit" en "criminologie". Het ligt niet in mijn bedoeling hier de geschiedenis te schrijven van deze zeer sterk omvochten "wetenschap" alsdusdanig. Alleen wil ik even verduidelijken en analyseren vanuit welke hoek de gastarbeidersproblematiek criminologisch kan worden bekeken.

De klassieke Europese criminologische scholen, meer bepaald de antropologische (Lombroso) en de positivistische (Ferri) hebben zich relatief weinig met de immigratie ingelaten. Het onproblematisch karakter van de eerder geringe immigratie tot en met WO I creëerde geen behoefte aan criminalisering. Dit nam echter een forse wending met de grote Wallstreet-crisis, eind jaren '20, en het economisch dieptepunt in de jaren '30 (1).

Daartegenover was de situatie in de U.S.A., gezien erg specifieke historische ontwikkelingen, vrij verschillend. Men was er immers in geslaagd, weliswaar uit keiharde economische noodzaak (gezien de nijpende arbeidsschaarste), eerst voor de plantages, later voor de zware industriezones, een proletariaat te creëren dat voor een groot percentage bestond uit geïmporteerde Afrikaanse slaven. In een tweede fase (2) ging men op grote schaal over tot uitgelokte immigratie (vanuit Z. Italië b.v.). Zodoende heeft men in de U.S.A. reeds rond WO I een zeer gedifferentieerd, multiraciaal bevolkingsbestand, dat ook een harde kern uitmaakt van het landbouw- en industrieel proletariaat. Deze spilfunctie van de gastarbeiders in de kapitaalsaccumulatie is fundamenteel.

De razendsnelle transformatie van de Amerikaanse economie (zeer snelle industrialisatie) kon zich verwezenlijken o.a. door een uitgebreide kolonisatie en immigratiepolitiek, die uiteraard de behoefte creëerde aan een sterke sociale controle.

De bevolking was immers in één eeuw tijd (1820-1920), enkel en alleen ten gevolge van de immigratie, toegenomen met 34 miljoen. Deze overgestimuleerde immigratiepolitiek wordt pas afgeremd in 1921 (Emergency Quota Law). Intussen was de Amerikaanse produktie, zowat verviervoudigd, reeds in 1894 onbetwistbaar nummer één op wereldniveau, waarmee ze zowat één derde van de totale industriële output realiseerde (3).

Op het moment dat de Amerikaanse economie de immigratie afremde om redenen van te grote overschotten op de arbeidsmarkt door mechanisatie en laagconjunctuur, bestaat het arbeidersbestand in de kernindustrieën uit 60 % gastarbeiders bij de mannen en 45 % bij de vrouwen. Deze ruggegraat van het arbeidskapitaal vervult de effectieve produktie aan de lopende band. Op hetzelfde ogenblik (1910-1920) verkregen veel vreemdelingen van Afrikaans-Caraïbische afkomst ook de Amerikaanse nationaliteit. Precies deze twee componenten, enerzijds de economische noodzaak tot controle en afremming van de immigratie, anderzijds de kernfunctie in het economisch produktieproces scheppen een grote behoefte aan scherpe controle over dit arbeidersbestand.

Deze controle uit zich op diverse vlakken. Op ideologisch niveau zien we de ontwikkeling van bijvoorbeeld criminologische studies over de multi-rationale bevolking in steden als Chicago. De kennis omtrent de eigenheid en specificiteit van de sociale problematiek van de gastarbeider wordt een controle-instrument.

Precies op dat moment zijn voldoende voorwaarden aanwezig om een controlekennis te ontwikkelen i.v.m. de deviantie van vreemdelingen. De relatie tussen de economische verhoudingen, inclusief de specifieke klassenverhoudingen, en de vorm die de sociale controle aanneemt via repressieve (politie, leger, recht) en ideologische (school, kerk, recht) instituten bepaalt immers de specifieke ontwikkelingen van sociale controle-instrumenten als strafrecht en criminologie.

2. De Belgische variabele kapitaalpolitiek

De analyse van de U.S.A. is voor Europa van fundamenteel belang, gezien haar ver doorgedreven kapitaalsaccumulatie, sociale organisatie van het kapitaal, klassenconflicten, sociale controlestrategieën ...

Europa, als politiek-economisch machtsblok van de U.S.A., volgt duidelijk dezelfde ontwikkelingen, zij het met wat variaties en wat achterstand. Die variaties, achterstand en hun gevolgen moeten we nu concreet bekijken wat de Europese immigratie betreft. Als voorbeeld nemen we België, dat als representatief immigratieland in het hoog-industriële Europa mag worden beschouwd.

De politiek-economische crisis van de jaren dertig maakt de immigratie in Europa tot een problematisch gegeven: gevolg is dat de eerste stappen tot een immigratiebeleid en reglementering van gastarbeid worden gezet. De vermeende relatie werkloosheid-gastarbeid is daarmee gelegd, weliswaar compleet ten onrechte. Voordien had men wel reglementering i.v.m. openbare orde, maar niet wat betreft de marktregulering.

Er worden zelfs bijzondere machten toegekend aan de Koning (4) om maatregelen te nemen om onvrijwillige werklozen terug aan het werk te zetten en professioneel te herscholen. Deze hebben tot doel de vervanging van vreemde arbeiders door Belgische arbeiders te stimuleren (5).

De basisidee van onze huidige wetgeving gaat terug op het K.B. van 1936 (6), dat voorziet én in een arbeidsmarktreglementering (via arbeidsvergunningen) én bovendien reeds strafbepalingen omvat. In 1939 worden er aan de Koning andermaal speciale rechten toegekend naar aanleiding van de oorlogssituatie. De motivatie is overduidelijk:

"Assurer la sûreté extérieure et intérieure de l'Etat, la défense du pays, le maintien de l'ordre public, le ravitaillement, la sauvegarde du pays, les intérêts économiques et financiers du pays et de la population".

In het kader van zijn buitengewone macht acht de uitvoerende macht het noodzakelijk, in het belang van de staatsveiligheid én de openbare orde (7) scherpere maatregelen te nemen in het kader van de vreemdelingenpolitie. Opnieuw worden strafmaatregelen voorzien voor onwettig verblijf enz. Essentieel is wel de duidelijke economische formulering van de behoefte tot scherpere sociale controle. Art. 2 bepaalt immers:

"Les étrangers qui ont pénétré ou qui séjournent dans le Royaume sans l'autorisation requise, ainsi que les étrangers dont la présence est jugé nuisible ou dangereuse pour la sécurité ou l'économie du pays peuvent être expulsé par le Ministre de la Justice".

M.a.w. een overtreding van een strafnorm is helemaal niet meer noodzakelijk om repressief in te grijpen; het louter feit 'economisch' niet meer als variabel kapitaal rendabel

te zijn (persoonlijke en/of structurele omstandigheden) zijn voldoende om als afval te worden afgevoerd. Deze wettekst vertolkt duidelijk dat ingeval van politiek-economische crisis de meest ingrijpende maatregelen t.a.v. de vreemdelingen kunnen worden genomen, zonder dat er ook maar sprake is van enig foutief optreden van de multinationale arbeider zelf.

In politiek-economische crisistijd wordt de kapitaalsaccumulatie nog hechter verbonden met interne en externe staatsveiligheid, zodat de lijn van repressieve en ideologische staatsapparaten directer wordt gedictieerd door het economisch belang. In crisistijd zetten de economische klassentegenstellingen zich in zuivere vorm door op het politieke en ideologische niveau, m.a.w. de overgedetermineerdheid van economische klassentegenstellingen door de politieke en ideologische structuur (8) wordt merkbaar kleiner. Legitimatie en hegemonie komen meestal op een secundaire plaats te staan ten aanzien van de repressieve aanpak.

Kort samengevat: de politiek-economische crisis van de jaren dertig die leidt tot WO II heeft een ingrijpende repercussie op de kapitaalsaccumulatie als dusdanig, en op de arbeidsmarkt in het bijzonder. Ondanks het feit dat economisch gezien de repressieve maatregelen t.a.v. de gastarbeiders weinig uithalen, worden ze op dat moment doorgedrukt. M.a.w. de penalisering, maar hoofdzakelijk de criminalisering van de zwakkere schakels op de arbeidsmarkt heeft geen rechtstreekse economische functie, maar is bijzonder functioneel voor de politiek-economische toestand via haar ideologische en/of repressieve werking. De criminalisering van het arbeidsreserveleger (9) in crisistijd heeft immers als effect dat de kapitaalgroepen veel sterker vat hebben op de arbeidsmarkt, en in die zin de prijs van het variabel kapitaal sterk kunnen drukken. Daarenboven wordt daarmee ook gepoogd een split te drijven tussen de werkende bevolking, die zich schrijlings aan de rollende band vastklampt, en degenen die door de structurele omstandigheden gedwongen werkloos zijn. Deze split heeft tot functie eventuele samenwerking tussen rebellerende werklozen en werenden uit te schakelen, in de eerste plaats op ideologisch niveau. Het sterk levende racisme onder de arbeidersbevolking is daarvan een voorbeeld.

Precies de zwakkere schakels van de arbeidsmarkt, met name vrouwen, gastarbeiders ... worden het slachtoffer van de economische en politieke regularisatieprocessen.

De aanpak van het fenomeen gastarbeid kan niet worden losgekoppeld van de organisatie en sociale controle op de factor arbeid, a fortiori in een fase van economisch-

politieke restructuratie. Gastarbeid is immers geen marginaal verschijnsel, geen subproletariaat, maar een specifieke verhouding op de arbeidsmarkt, met haar eigen kenmerken (zoals hogere mobiliteit, minder syndicalisatie, geschikte uittuitingsmogelijkheid).

De strategische aanval van de kapitaalgroepen op de arbeidersbeweging rond de jaren '20 en '30 is een bittere pijnappel. In feite zijn tot nu toe zeer weinig studies verricht over de evolutie van gans het justitieel apparaat (wetgeving, politie, O.M., rechterlijke macht ...) (10). De economische crisis en WO II voorbij, krijgt men in Europa de nieuwe investerings- en heropbouw golf via het Marshallplan. De Amerikaanse economie, die op volle oorlogstoeren draaide, wordt via dit plan omgevormd tot een koloniale vredesindustrie. De multinationale industrialisatie van Vlaanderen na WO II, de economische hoogbloei in het algemeen, schept heel wat nood aan arbeidskrachten. De stop en terugval van immigratie uit Vlaanderen naar Wallonië versterkt de immigratiebeweging vanuit het Middellandse Zeegebied (vooral Zuid-Italië en Sicilië). De georganiseerde werving van gastarbeiders via allerlei kanalen (op wettelijke en onwettelijke wijze) kon volop zijn gang gaan. Anderzijds krijgt het politieel gastarbeidersbeleid van vóór WO II (besluitwet '39) in 1952 zijn definitief bestand in de wet op de vreemdelingenpolitie (11). Weliswaar is de administratieve macht in die wet enorm ruim gelaten, temeer omdat men nu precies mee wil fluctueren met de economische toestand en dus met de arbeidsmarktssituatie.

In feite, - en hierbij gebruik ik de indeling van A. Martens - kunnen we vier periodes onderscheiden in de immigratiepolitiek na WO II. De eerste fase (1945-1950) kenmerkt zich door een nationale reconstructie. De energiebevoorrading speelt hierbij een belangrijke rol, wat voor België de steenkoolmijnen centraal plaatst (cfr. A. Van Acker). Niettegenstaande het statuut van de mijnwerkers beter wordt uitgewerkt, blijft de arbeidsschaarste enorm. Speciale machten worden aan de Koning toegekend om maatregelen in die zin te treffen. Zo werden eerst Duitse oorlogsgevangenen en incivieken tewerkgesteld. Die worden dan vrij snel vervangen door Italiaanse gastarbeiders (tussen juni 1946 en december 1952 worden er zowat 77.000 tewerkgesteld in de Belgische mijnen) (12)

De kapitaalgroepen halen duidelijk hun slag thuis. Door een liberale immigratiepolitiek (ondanks een zeer repressieve politiewetgeving) slaagt men erin de door de Belgische arbeiders geweigerde werkplaatsen op te vullen met Italiaanse

arbeiders tegen lagere lonen en minder goede werkomstandigheden. In de tweede periode (1950-1955) doet zich een structurele werkloosheid voor in bepaalde sectoren (+ 10 % van de bevolking). Ondanks dit is er een nijpend tekort aan ondergrondse mijnarbeiders en wordt de immigratie dus opgedreven. De wettelijke regeling die inhoudt dat men na vijf jaar via een arbeidsvergunning van sector kan veranderen verscherpte nog de toestand. In de derde fase, opnieuw gekenmerkt door hoogbloei, blijken de Italiaanse arbeidsleveranciers niet meer aan de vraag te kunnen voldoen. Dus worden er maar andere markten afgeschuimd: Griekenland, Spanje, Turkije.

Alhoewel de georganiseerde immigratie ten voordele van de kapitaalsaccumulatie in de steenkoolindustrie duidelijk was opgevat als een tijdelijke toestand, d.w.z. dat Belgen geleidelijk aan deze plaatsen terug moesten innemen, hadden de beleidmakers zich eventjes misrekend. De Belgische arbeiders, die op dat moment vrij makkelijk in andere industrietakken werkplaatsen vonden, kwamen helemaal niet naar de mijnen afgezakt. Dus was er ook van een tijdelijk gastarbeidersbestand totaal geen sprake.

Daar bleef het echter niet bij. Immers de hoogconjunctuur in de zestiger jaren deed ook het Amerikaans kapitaal in Vlaanderen op volle toeren draaien. De massale immigratie liet een geografische spreiding van de gastarbeiders toe en een integratie in de produktieprocessen van bijna alle kernindustrieën (chemische bedrijven, raffinaderijen, metaalbedrijven ...). De marginale, tijdelijke gastarbeider werd in feite de kern van het materiële produktieproces, het zuivere industriële proletariaat (13). De vierde periode (de jaren zestig) kenmerkt zich bijgevolg door een massale immigratiegolf.

Men kan zich nu de vraag stellen, wat is de waarde van de wet van '52 met zijn zeer sterk repressief politiekarakter? Martens duidt op het feit dat het patronaat de mogelijkheid krijgt op de arbeidsmarkt zijn macht te versterken (door het groot aanbod) en intern in het bedrijf een sterke sociale controle en discipline kan doorvoeren door de sectorgebondenheid van veel gastarbeiders. Op nationaal niveau beschikt ook de regering over een marktreguleringsmechanisme (het gebruik van contingenten, appreciatiecriteria voor arbeidsvergunningen, al dan niet toepassen van wetsbepalingen ...).

Reeds op het eind van de jaren zestig doen zich moeilijkheden voor, eerst en vooral rond de vreemde studenten, die politiek opkomen voor een verbetering van hun statuut.

Daarbij wordt de wet van '52 scherp op de korrel genomen. De wetsvoorstellen voortgekomen uit de commissie ROLLIN (mei 1971 opgericht), die de administratieve almacht wilden inperken, bleven in de ijskast. Deze commissie werd opgericht door de toenmalige minister van justitie, A. VRANCKX. De besluiten van deze commissie werden in de vorm van een voorontwerp van wet in februari 1972 aan de minister meegedeeld. In juni 1972 werd een door deze minister opgesteld voorontwerp van wet aangenomen door de Ministerraad. H. VANDERPOORTEN, volgende minister van justitie, diende, na grondige gesprekken met de Dienst Vreemdelingenzaken en vreemdelingenorganisaties in 1975 een wetsontwerp in, dat de besluiten van ROLLIN grondig had bijgeschaafd. Na lange parlementaire besprekingen, waarbij terug dichter wordt aangesloten bij de commissie ROLLIN, wordt het ontwerp goedgekeurd op 15 december 1980. (14)

Ook de gastarbeiders zelf kwamen in beweging. Meer en meer groeit het verzet omtrent hun werkomstandigheden, statuut, enz. uit tot een maatschappelijke contestatie, waarbij ze duidelijk het gevaar lopen, indien ze de doortimmerde arbeidsorganisatie en sociale controle niet meer slikken, als gevaarlijk voor de openbare orde te worden beschouwd.

Aanbevelingen van de minister van justitie luiden als volgt:

"Vreemdelingen die in België gevestigd zijn of er tijdelijk verblijven, hebben de dwingende plicht zich te houden aan de voorschriften die gericht zijn op het handhaven van de openbare orde en op de noodzaak zich te onthouden van acties, manifestaties en uitspraken die onze goede relaties met derde landen in het gedrang kunnen brengen. Zij die deze beginselen niet zouden naleven, stellen zich bloot aan de maatregelen voorzien onder meer door de wet van 28 maart 1952 op de vreemdelingenpolitie" (15).

De hoogconjunctuur voorbij, de arbeidsmarkt wat verzadigd, doet zich zeer duidelijk het fenomeen voor dat onder hetzelfde wettelijke regime van '52 de administratieve politiek zich geleidelijk gaat transformeren van vrij liberaal tot zeer ingrijpend. In de eerste helft van de jaren zeventig bouwt men efficiënte kanalen op om informatie allerhande i.v.m. vreemdelingen te kunnen registreren en hanteren. Deze eerste stap, namelijk informatieve kennis omtrent hun statuut, hun activiteiten is fundamenteel. M.a.w. met behulp van computerwerk wordt de gastarbeider in zijn levenssituatie geobjectiveerd tot hanteerbare informatie in het kader van de openbare veiligheid.

Dit past zonder twijfel in het kader van de wet van '52, die H. BEKAERT (16) duidelijk weergeeft als:

"Un système de surveillance administrative des étrangers, permettant au gouvernement de prendre à tout moment et en connaissance de cause, les mesures que commanderait le maintien de la tranquillité publique et d'adapter aux nécessités de l'heure sa politique d'immigration".

Hierbij geeft hij een opmerking van al de verplichtingen van de administraties aangaande vreemdelingen. Zo stelt hij bijvoorbeeld dat de gemeenten verplicht zijn bericht te geven aan de administratie van Openbare Veiligheid omtrent het gedrag van vreemdelingen, zowel op moreel, economisch als politiek gebied. Wat dit politieke gebied betreft valt het op dat de omschrijving zeer ruim is:

"En signalant ceux qui cherchent à troubler la tranquillité publique, à détruire l'unité nationale et d'une manière générale, s'y livrent à une activité politique incompatible avec la réserve qui s'impose à l'étranger bénéficiaire de l'hospitalité belge".

Dit beleid wordt technisch verwezenlijkt door de definitieve inplanting van de computer in het ministerie van justitie, waarvan ook de Openbare Veiligheid gebruik maakt, via de Dienst Vreemdelingenzaken (17). In dit verband was er de circulaire van 1 oktober 1973 met betrekking tot de inlichtingenbulletins voor vreemdelingen en het overmaken van documenten betreffende vreemdelingen die op het Belgisch grondgebied verblijven of er gevestigd zijn. Alle documentatie, ook deze van Openbare Veiligheid, wordt gecentraliseerd rond een nationaal nummer. Wel krijgt iedere vreemdeling ook een Openbaar Veiligheidsnummer om deze specifieke informatie te ordenen. Organisatorisch verloopt de informatievoorziening in twee richtingen, tussen de gemeentebesturen enerzijds en de vreemdelingenpolitie anderzijds. De verbinding gebeurt per telex onder de naam 63653 Judove B. Ook de Politie en de Rijkswacht hebben daar een aansluiting op.

Dit opgebouwd informatiegeheel heeft zowel administratieve als politieke functies. Vrij snel heeft men een overzicht van de vreemdelingenpopulatie, zowel wat betreft hun economische, hun sociale als hun politieke activiteiten. Een uiterst preventief én repressief controlemiddel, gezien de ruime marge van de vreemdelingenpolitie om haar beleid te bepalen.

Bij deze waakfunctie bleef het echter niet. De economische crisis, die zich vanaf '73 begon te manifesteren, creëerde de behoefte aan een nieuwe ingreep van de staat op de ar-

beidsmarktsituatie. De tot dan ongetemperde legale en illegale immigratiepolitiek werd zoegezegd bevroren. Op 1 augustus werden er door de Regering immers uitzonderlijke maatregelen genomen om over te gaan tot de regularisatie van de clandestiene werknemers van vreemde nationaliteit die onregelmatig in België werken en/of verblijven. Tot dan was de illegale gastarbeider een sterke economische noodzaak. Deze 'toeristencategorie' is in hoogconjunctuur een welkome groep: door hun illegaal statuut eisen ze hun rechten niet op, werken ze veel arbeidsuren tegen lage lonen, R.M.Z. wordt voor hen niet betaald, werkloosheidsvergoedingen ... worden niet toegekend. Deze categorie clandestienen was tot '74 bijzonder groot; sommige schattingen spreken van meer dan de helft van het aantal gastarbeiders. Kenmerkend in dit verband is de confidentiële circulaire 33C30 die in 1965 door de administratie van Openbare Veiligheid aan alle burgemeesters in België werd toegestuurd (18).

Praktisch in alle Westeuropese landen gaat men op dat moment over tot regularisatie van de clandestien verblijvende gastarbeiders. Maar waarom gebruikt men deze zogenaamde sociale, humane maatregel precies in een recessie-periode? Als we de gevolgen ervan eventjes bekijken, dan is de kwestie overduidelijk.

In België werd deze maatregel afgekondigd per 1 augustus 1974. Alle illegalen konden een verblijfs- en of arbeidsvergunning krijgen op voorwaarde dat ze vóór een bepaald tijdstip in het land waren én daarenboven in een bepaalde periode daarna ook werk vonden. Vooreerst hadden veel illegalen geen bewijzen van hun verblijf, waren ook nogal wat gastarbeiders met vakantie in die periode. Dus een groep kon voorwaarde één niet waar maken. Ook wat de arbeidsplaats betrof waren de moeilijkheden niet gering, gezien de recessieperiodes. En of dit niet voldoende koren op de molen was, gingen heel wat werkgevers over tot ontslag van illegale gastarbeiders die zich wilden legaliseren, uit vrees voor betaling van achterstallige R.M.Z.-bijdragen b.v.

De sociaal-humaniserende maatregel had dus een gewild effect in recessie-tijd: verfijnde afvloeiing naar het land van herkomst. De omzendbrief van 30 november 1976 voorziet vier categorieën die van het grondgebied kunnen worden verwijderd.

- 1° definitieve weigering arbeidsvergunning
- 2° geen aanvraag arbeidsvergunning
- 3° illegalen zonder regularisatieaanvraag (ook indien resultaat positief zou geweest zijn)
- 4° neo-clandestienen (na 1 april 1974).

Samenvattend kunnen we stellen dat via de regularisatie-procedure (en de immigratiestop die na afkondiging in '71 en '74 wordt verscherpt) én de verwijdering én de criminalisering van de gastarbeiders sterk is toegenomen. Immers in België werden slechts een kleine 10.000 aanvragen tot regularisatie genoteerd, terwijl het aantal illegaal-verblijvenden op dat moment aanzienlijk hoger was. M.a.w. de verwijdering van het grondgebied had zijn legale gronden gevonden. Daarenboven kon een groep gastarbeiders met vakantie België niet meer legaal binnen. Anderzijds kon men nu overgaan, gezien de economische noodzaak, tot sterke criminalisering en penalisering van het illegale gastarbeidersbestand na de regularisatiemogelijkheid.

Dit alles kadert in één geheel van verscherpte maatregelen en toestanden tegen gastarbeiders in crisistijd, zoals het administratief toepassen van bestaande wetgeving, moeilijkheden om arbeidsvergunningen te bekomen, de controle op het bestaansminimum, de hetze betreffende sociale kosten (werkloosheidsvergoedingen, kinderbijslag ...), de racistische aanvallen van extreem rechtse groepen. In dezelfde lijn kunnen we de liberale wetsvoorstellen van Mundeleer en Fevrier situeren, die erop gericht zijn gastarbeiders het land uit te zetten.

Moulaert en Declerck (19) stelden in 1975 dat in feite de gehele reglementering aangaande de gastarbeiders *nooit* gebruikt is om een aangevoerd *contingent* vreemdelingen op een bepaald ogenblik geheel of gedeeltelijk naar huis te sturen, gezien enerzijds de structurele nood aan dit soort arbeid, gezien anderzijds de conjunctuur-functie die door een gedeelte van de vreemdelingenbevolking wordt waargenomen (de structurele en conjuncturele hanteerbaarheid van de vreemde arbeidskrachten).

Men zou dus kunnen stellen dat tot nu toe de economische noodzaak niet bestaat om op collectieve basis de gastarbeiders naar huis te sturen (zoals in de Duitse Bondsrepubliek b.v.); een beleid gebaseerd op individuele gevallen dat de laatste jaren serieus is verstrengd kan de marktregulering wel aan.

In feite worden de limieten uitgetekend door de administratieve praktijk (vreemdelingenpolitie, ministerie van arbeid en economische zaken ...). De wet vormt enkel en alleen de legale omkadering.

Na dit historisch overzicht, dat duidelijk de relatie tussen controlesysteem en economische behoeften weergeeft, wil ik in deel II deze problematiek theoretisch uitwerken.

"Het centraal concept van ieder arbeidsorganisatiesysteem is 'de controle'. Juist omwille van het feit dat de controle op het produktiesysteem de noodzakelijke voorwaarde is tot het creëren van meerwaarde en aldus tot het maken van winst".

H. Braverman,
Travail et capitalisme monopoliste, 1976, 62.

"Responsable des agissements délictueux ou anti-nationaux que les étrangers pourraient commettre en Belgique, le Pouvoir Exécutif a été amené progressivement depuis 1830 à organiser la surveillance politique, administrative, sociale et même économique de l'étranger. Pour être efficace, cette surveillance doit devenir une manière de 'suite' permanente et centraliser toutes les indications relatives à un individu déterminé".

H. Bekaert,
Le statut des étrangers en Belgique, 1940, 29.

Bedoeling is hier dieper in te gaan, aan de hand van een criminologische analyse, op de politiek-economische situatie van de multinationale arbeider en de daaraan verbonden organisatie- en controleaspecten. Immers waar het op aan komt in een kapitalistisch productieproces is de meerwaarde-creatie, wat een organisatie van het kapitaal, dus ook de factor arbeid vereist. Dit impliceert enerzijds een formele, technische uitbouw van die factor arbeid eigen aan het niveau van de automatisatie; anderzijds een discipline en controle die historisch afhankelijk is van de productie-verhoudingen, m.a.w. van het proces van sociale transformatie in en buiten de fabriekssfeer.

1. Parels voor de zwijnen: uitgelokte immigratie

Het fenomeen van de immigratie/emigratie is niet los te koppelen van de ongelijke economische ontwikkeling, zowel binnen Europa als in de derde wereld: dus niet tot Europa te beperken. De snelle industrialisatie in het Noorden wekte een enorme behoefte aan arbeidskrachten, die in het Zuiden overvloedig aanwezig waren, gezien de feodale landbouwstructuur. Amerika werd, ondanks zijn enorme slavenimport, veel vlugger met dit probleem van arbeidsschaarste

geconfronteerd dan Europa. Enerzijds had men de enorm snelle industriële revolutie, anderzijds werd het eind 19de eeuw moeilijk nog op grote schaal slaven uit te voeren vanuit Afrika. Trouwens op dat moment begon men de Afrikaanse landen zelf serieus te ontginnen en te plunderen, zodat men die arbeidskrachten best ter plaatse kon gebruiken. Bovendien was de zwarte populatie in de U.S.A. reeds aanzienlijk. In die economisch-politieke omstandigheden kon men overgaan tot een wettelijk verbod op de slavenimport en tot uitgelokte immigratie, hoofdzakelijk vanuit Europa. Pas na WO II ging Europa intern én op grote schaal over tot deze tactiek van arbeidsmarktregulering.

Wat voor economische en politieke consequenties heeft deze uitgelokte immigratie? In dit kader, en dit wordt bijna altijd verwaarloosd, wil ik het bekijken vanuit de hoek van de emigratielanden. Ik neem voor België het meest significante voorbeeld: Zuid-Italië en Sicilië. Politiek gezien is dit stuk van Europa tot aan de Italiaanse eenmaking hoofdzakelijk bezet geweest (door Spanjaarden, Arabieren ...). De integratie in de Italiaanse staat is gebeurd via een militaire bezetting van ongeveer 30 jaar, waartegen een ware guerilla weinig heeft gebaat (20). Economisch was dit landsdeel, gebaseerd op grootgrondbezit en zeer feodale toestanden, een catastrofe. De talrijke literatuur omtrent 'la questione meridionale' (21) bewijst meer dan genoeg de onscrupuleuze uitbuiting van het zuiden door het industriële noorden, via de politiek-economische as Rome-Milaan.

De transformatie van de feodale landarbeider tot industrie-proletariër in het noorden verliep niet van een leien dakje.

In feite kunnen we poneren dat de ideologische en repressieve technieken die gebruikt werden in de 19de eeuw na de industriële revolutie hier op kleinere schaal en met specifieke kenmerken terugkomen.

Net zoals in de 19de eeuw wordt het consensus-criterium de aanpassing aan het fabrieksleven. Al wat daartegen ingaat wordt als deviant beschouwd (landloperij, aanslag tegen de eigendom, verbod van vereniging, verbod van staking ...). De deviante actoren worden in een speciale institutie, de gevangenis, ondergebracht, die volledig als de hoofdinstitutie wordt ingericht: namelijk als fabriek.

Repressief gezien heeft men alzo technieken gebruikt als militaire deportatie tot gevangenisstraffen. De economische kapitaalaccumulatie in het noorden dicteerde het gebruik van de harde hand, net zoals na de industriële revolutie 'les classes dangereuses' (22) werden aangepakt.

Ook ideologisch gezien werkte de sociale controle optimaal. De criminologie als nieuwe 'savoir' deed steeds zijn best om de zuiderlingen als economisch proletariaat en arbeidsreserveleger in het noorden te criminaliseren. Reeds Lombroso had studies gewijd aan hun bijzondere, fysisch inferieure kenmerken, die via de publieke opinie en de pers op een vuursnelle manier ingang vonden. Zelfs de positivistische school, met Ferri voorop (die nochtans zeer socialistisch was gericht) heeft bladzijden vol geschreven met als doel de marginalisatie en criminalisatie van de zuiderling.

Alle verzet vanwege de gastarbeider (werkonwilligheid, aanslagen op de machines), evenals zijn politiek-sociale moeilijkheden (getto-vorming) werden bekeken door de criminele bril.

Precies in dit politiek-economisch kader werd de uitgelokte immigratie ingeplant, én als economische noodzaak voor de industriële zones van Noord-Italië en de U.S.A. én als controle-instrument intern in het zuiden. Immers door het ontvolkingsproces van de jonge arbeidskrachten, de beloofde welvaart in de industriële zones en getto's, weet men ten eerste het verzet in het zuiden lam te leggen en daarenboven een deel van het zuiders arbeidersproletariaat aan het industriële samenlevingstype te binden. Daarenboven kan politiek-economisch gezien de rechtstreekse uitbuiting van het zuiden (als producent van landbouwprodukten, als inplantingsgebied voor arbeidsarme chemische industrieën, als verkiezingsbasis voor Democrazia christiana) verder doorgezet worden.

De zogenaamde winst die via het verdiende loon naar het zuiden zou terugstromen en dus daar de levensstandaard zou verbeteren weegt absoluut niet op tegen het feit dat het industriële noorden arbeidskrachten krijgt (de kosten van opvoeding, eventueel onderwijs ... worden gedragen door het zuiden), ze rustig kan uitpersen tegen voordelige voorwaarden, en na gebruik kan terugstoppen in de getto's ofwel terugsturen naar het land van herkomst. Kortom, de eventuele economische ontwikkeling van het zuiden wordt hiermee regelrecht de pas afgesneden o.a. door een compleet gebrek aan arbeidskracht. Op dit sterk verdrukt en gemarginaliseerd deel van Europa doet België na WO II beroep om zijn mijnen te vullen met menselijk kapitaal. De sterke industrialisatie van het noorden, voortgestuwd door de kapitalistische dynamiek, verplicht de Zuid-Italianen zich als slaaf op de arbeidsmarkt aan te bieden. Als gecriminaliseerde en staatsgevaarlijk geachte persoon kon hij aan de slag onder de grond zolang hij in staat is de winst te vergroten of op peil te houden.

Op die basis kan het politiek-economische evenwicht van het noorden op het zuiden en de Derde Wereld worden versterkt.

2. De gedwongen transformatie van 'gast' tot multinationale arbeider

Als uitgangspunt kunnen we stellen dat er een rechtstreekse relatie bestaat tussen het fenomeen immigratie en de golfbewegingen van de industrialisatieprocessen. De duidelijke band die bestaat tussen de economische verhoudingen, met hun specifieke klassenverhoudingen, en de vorm die de sociale controle aanneemt via de repressieve en ideologische apparaten kunnen we nu concreet uitwerken wat de gastarbeidersproblematiek betreft.

In feite kunnen we als belangrijk gezichtspunt aannemen dat er geen fundamenteel verschil bestaat tussen de creatie van het arbeidersproletariaat in de 19de eeuw en de uitgelokte immigratie in de 20ste eeuw. De snel evoluerende kapitaalaccumulatie scheidt immers een constante politiek van arbeidskapitaal. M.a.w. het verschil tussen beide moet helemaal niet worden gezocht in de factor arbeid als dusdanig (23)

Fundamenteel is wel de analyse van de factor arbeid op het moment dat de immigratie vlot op gang komt. De steeds uitbreiding nemende socialisatie van het kapitaal (eigen aan het kapitalistische productieproces), onder dwang van de stijgende kapitaalaccumulatie, omwille van de strijd tegen de dalende winstvoet, integreert geleidelijk aan alle sectoren van het sociale leven in de kapitalistische run. M.a.w. zowel geografisch als diepte-intensief breidt de fabrieksorganisatie zich uit. Het complete sociale leven wordt gedomineerd door deze centrale bron. Dit transformatieproces is vrij goed na te gaan door de architectonische studie van de steden, aan de evolutie van de arbeidersintegratie.

Binnen de factor arbeid kunnen we op het moment dat de immigratie tot stand komt reeds duidelijk een verschuiving constateren t.o.v. de aanvang van de industrialisatie. Immers na WO I is een groot deel van de arbeidersbeweging niet meer de 'classes dangereuses' van de 19de eeuw die de fabrieken en kastelen van hun patroons in lichtelaaie zetten. Reeds op het einde van de 19de eeuw, na uitschakeling van de radicale anarchistische vleugel (24) was er enerzijds politiek een ruimte vrijgevochten onder druk van de socialistische beweging. Anderzijds was er economisch, vanwege

de socialisering van het kapitaal, ook sterk behoefte aan integratie van de arbeidersbeweging in het kapitaalaccumulatieproces. De verenigings- en actievrijheid van de syndicaten werd wettelijk erkend. De socialistische partij werd in het parlement een definitieve partner. M.a.w. die partij en de syndicaten, als vertegenwoordigers van de arbeidersmassa, konden rustig aan de hegemonie en legitimatie van het economisch-politiek systeem verstevigen. Dit alles weliswaar binnen de grenzen van het tolereerbare, m.a.w. binnen het kader van het politiek-economisch revisionisme.

Reeds in het eerste kwart van de 20ste eeuw wordt de snelle toename van de automatisatie, de uitbreiding van afzetmarkten, de verhoging van de distributie, de toename van controlearbeid, de administratieve organisatie een noodzaak. Zo wordt een deel van de arbeid steeds meer controlearbeid ofwel tertiaire sector. Daardoor schuift een groep van de arbeidersmassa omhoog op de maatschappelijke ladder en binden ze zich ideologisch nog veel sterker aan de gevestigde orde.

Precies in die omstandigheden komt de immigratie op gang om de lege plaatsen in het productieproces zelf, in de enge zin van het woord, op te vullen. M.a.w. de immigratie vervangt een deel van het oorspronkelijke arbeidsproletariaat, dat nu via een zeer sterke ideologische binding en consensusvisie zelf deze arbeid gaat reguleren en controleren. Zodoende kunnen we stellen dat politiek gezien de immigratie slechts mogelijk was op het moment dat een belangrijk deel van de Belgische arbeiders een consensusvisie had omtrent de kapitalistische produktiewijze.

We kunnen helemaal niet spreken van een concurrentie tussen de Belgische arbeider en de gastarbeider. Deze laatste nemen immers geleidelijk aan in alle 'Wachstumindustrieën' (automobiëlandustrie, petrochemie, elektronische bedrijven, metallurgie, energie) de centrale produktie over. De ruggegraat van de kapitalistische economie steunt momenteel, wat het variabel kapitaal betreft, op de multinationale arbeiders (25).

Deze centrale positie in de kapitaalaccumulatie heeft zeer verstrekkende gevolgen wat het fenomeen gastarbeid in al zijn facetten betreft.

In de eerste plaats is de absolute discipline in het kader van het productieproces een must. Een zwakke schakel, zowel politiek als economisch, is hier totaal onduelbaar.

In feite komt het erop aan dit nieuwe arbeidsleger optimaal te kunnen benutten. Economisch gezien dus zo laag mogelijke lonen, weinig boeiende werkomstandigheden; sociaal gezien marginalisering en getto-vorming; politiek gezien onmondigheid en bevoogding.

Zoals reeds vroeger gesteld stelt het statuut van de vreemdeling hem in een optimale zwakke positie. De sectorgebondenheid van veel gastarbeiders, de clandestienen, de vernieuwing van het arbeidscontract als een zwaard van Damocles zijn voor het patronaat ideale instrumenten. Samenvattend kunnen we poneren dat, wat het economische leven van de multinationale arbeiders betreft hij de produktieketens van de kernindustrieën heeft bevolkt, en daar op de meest optimale manier wordt benut onder een zeer strikte arbeidsdiscipline. Voor hem is de meest aliënerende en uitbuitende arbeid aan de lopende band bestemd. De syndicalisatie schept hier trouwens weinig problemen. Aan de kant van de arbeiders is weinig syndicalisatiegraad te bespeuren; aan de zijde van de syndicaten is de interesse zeer klein, deels omwille van het feit dat de gastarbeiders politiek gezien niets te betekenen hebben, maar vooral door het feit dat ze vrezen daardoor een deel van de Belgische arbeidersklasse, net zoals hen compleet geïntegreerd in de kapitalistische produktiewijze, te verliezen. In die zin is het niet te verwonderen dat de vakbonden herhaalde malen hebben gepleit voor het inkrimpen van het aantal gastarbeiders in België. Sociaal-politiek gezien is zijn situatie niet veel rooskleuriger. De arbeiderswijken die in de 19de eeuw rond de fabriekszones werden gebouwd (26) om een deel van de arbeidersbevolking materieel en ideologisch aan de produktiewijze te binden, worden in de 20ste eeuw geleidelijk aan de stedelijke getto's van de gastarbeiders (cfr. de beluiken te Gent). De meest miserabele en marginaliserende huisvesting wordt hen opgedrongen. Op politiek gebied is dit tiende deel van de Belgische bevolking van geen enkele waarde, gezien hun wettelijke politieke onmondigheid (geen stemrecht).

Dat het penale justitieapparaat een belangrijke rol speelt in het behoud en de manipulatie van de gemarginaliseerde sectoren van de arbeidsmarkt staat buiten twijfel. Alleen is het fundamenteel deze rol te concretiseren, te analyseren.

De sociale controle op de arbeidsmassa en op de reproductie ervan (demografische toestand) verloopt via zeer geraffineerde, ideologische (school, gezin, werk, justitie) en repressieve (justitie, leger ...) apparaten. Het strafrechtelijk systeem is in dit kader slechts één van de vele

instrumenten die pas wordt gebruikt wanneer andere sociale technieken hun integratieve en disciplinerende functie niet hebben kunnen waarmaken.

Werkloosheid, inflatie, die deel uitmaken van de algemene fiscale crisis van de staat worden hoofdzakelijk gedragen door de arbeidersklasse, waarin vooral de zwakkere schakels, als de gastarbeiders, het voorwerp worden van criminële victimisatie.

Precies in crisistijden wordt immers de druk op de arbeidersbeweging vanuit de kapitaalsgroepen enorm verruimd. De hegemonie en legitimatie van de diverse klassebelangen komt aldus onder spervuur te staan.

De multinationale arbeiders vormen in dit opzicht een fundamentele schakel. Door hun gemarginaliseerde loonsvoorwaarden betrekken ze bij eventuele fabrieksacties (die reeds de kapitaalaccumulatie in de kernindustriëën zwaar kunnen hinderen) hun gehele maatschappelijke leven. M.a.w. hun sociaal-economische acties stellen sowieso de maatschappelijke organisatie in vraag.

De kapitaalsgroepen willen precies voorkomen dat eventuele acties in die zin wederwoord zouden vinden bij de Belgische arbeiders die op hetzelfde moment sociaal-economisch moeten inbinden.

Om een ideologische barrière tussen beide op te bouwen heeft men al dan niet bewust, zeer geraffineerde instrumenten gebruikt.

De getto's waarin de gastarbeiders werden opgestapeld waren niet bepaald ideaal voor communicatie. Daarenboven werden in de eerste plaats de laagst geplaatste Belgische arbeiders in hun leefsituatie met de sociale miserie van de gastarbeider geconfronteerd (en niet zozeer de kapitaalbezitters die in vrolijke wijken buiten de stadskernen wonen). Deze getto-vorming in 'de metropool' leidde tot heel wat racisme onder de Belgische bevolking.

Daaraan gekoppeld wat opgezette campagnes rond het teren op werkloosheidsuitkeringen en kinderbijslagvergoedingen.

In die gecreëerde marginalisatie- en criminalisatiesfeer konden wetsvoorstellen als die van de liberaal Février (27) op enig succes rekenen. In de senaat omschreeft hij zijn bedoeling:

"De gastarbeiders die met het gerecht in contact komen, zouden als eersten uit het land kunnen worden gewezen. Op een progressieve manier zouden de andere gastarbeiders uit de niet-E.G.-landen kunnen worden aangespoord om het land te verlaten, zoals momenteel in andere Europese landen gebeurt. Zij zouden een kapitaaltje van enkele tienduizenden

frank meekrijgen ten laste van de begroting van ontwikkelings-samenwerking. Dit kan eventueel gepaard gaan met bege-leide ontwikkelingsprojecten en met investeringen van de Belgische industrie op het gebied van arbeidsintensieve produkties die bij ons niet meer rendabel zijn. Dit samen-hangende geheel van maatregelen vermindert onze binnenlandse sociale problemen, bevordert de ontwikkelingssamenwerking, en dient de strategische belangen van onze buitenlandse politiek".

Février raakt hier twee fundamentele punten aan:

1. restructuratie van de binnenlandse arbeidsmarkt onder druk van de transformatie in het productieproces, met zijn fiscale crisis van de staat. Février drukt zich duidelijk uit in zijn persoonlijke verkiezingscampagne (maart - juli '77) 'De conjunctuurzwaluwen laten afvloeien omdat de bomen van de Belgische welvaart niet tot in de hemel groeien';
2. de inplanting van ultra-moderne arbeidsintensieve industrieën in de derde wereld. Deze strategie van de kapitaalgroepen, duidelijk erop gericht hogere winsten op te strijken, verhuist het Europese industrieproletariaat naar de structurele werkloosheid ten laste van de staatskas, om op eigen initiatief in de meest uitbuitende vorm een nieuw goedkoop arbeidsleger aan hun ketens te kunnen plaatsen. De desorganisatie die dit in de derde wereld meebrengt is hen compleet geen zorg. Het kapitaalimperialisme slaagt er steeds meer in de structurele kloof tussen Noord en Zuid te vergroten.

Terwijl deze kapitaaltransformaties zich op internationaal niveau doorzetten, worden de moeilijkheden met het arbeidsleger in de industriële landen steeds groter. De structurele werkloosheid, die van nu af aan permanent zal worden, drukt enorm op de staatskas. Niettemin hebben de kapitaalgroepen schrik om de sociale voorzieningen te scherp en te bruusk af te bouwen, dit om plotse uitbarstingen te voorkomen die de hegemonie duidelijk kunnen ondergraven. Veeleer worden subtiele technieken (indirecte belastingen, solidariteitspremies, afbouw onderwijs ...) aangewend die op langere termijn toch hetzelfde resultaat opleveren.

Vooraf de zwakkere schakels van de arbeidsmarkt worden grondig aangepakt. De vrouwen vormen veruit de grootste categorie werklozen, en daarbij komt dat de R.V.A. hen vrij makkelijk de werkloosheidsuitkering ontnemt. Daarenboven zijn

er tal van voorstellen die de vrouw via het arbeidscircuit naar de haard willen verplaatsen. Ik denk hierbij aan de sociaal-pedagogische toelage, bijvoorbeeld. De gastarbeiders dreigen in complete marginaliteit verzeild te raken. De politiepatrouilles in hun woonwijken, de administratieve en politieke controle van de vreemdelingenpolitie, de economische arbeidsschaarste, de controle van de Belgische bevolking, de criminalisering van hun optreden dat sterk toeneemt in crisistijd zijn slechts enkele voorbeelden.

Tegen deze trieste achtergrond zijn vanaf de eerste moeilijkheden (eind jaren zestig) criminologische onderzoeken op gang gekomen, met de bedoeling na te gaan hoe hoog precies de criminaliteitsgraad van de gastarbeider is. M.a.w. precies met het terug problematisch worden van de uitgelokte immigratie naar de industriebekkens wordt wetenschappelijk onderzoek opgezet naar hun integratie, hun deviantie, hun criminaliteit ... De legitimatie- en controlefunctie die door dit type onderzoek wordt vervuld verdoezelt precies de fundamentele structurele problemen van dit fenomeen gastarbeid, speelbal van het monopoliekapitalisme. Deze onderzoeken hebben meestal in hun statistieken en empirisch onderzoek consensusvisies als premissen ingebouwd. In België zijn in feite noch voldoende statistische gegevens, noch nationale onderzoeksresultaten beschikbaar. In onze buurlanden en door de Raad van Europa zijn wel researchprojecten uitgewerkt (28), die vertrekken van 'criminaliteit' als een objectief gegeven, terwijl er in de criminologie de laatste vijftien jaar hoog oplopende discussies zijn over wat dit begrip nu precies inhoudt. Op basis van klassieke methodologische onderzoeksmethoden (positivistisch van inslag) komt men evenwel nog tot het resultaat dat de 'criminaliteit' van de gastarbeider iets lager ligt dan die van de nationale bevolking. Naast het feit dat ik de methodologie van dergelijk onderzoekswerk sterk in vraag stel, is vooral de sociale controle van het onderzoek zelf mijn interessepunt. De relatie tussen kapitaalstrategie, staatsinterventie en sociaal wetenschappelijk onderzoek is een fijn netwerk van informatieve integratiepolitiek enerzijds en van ideologische marginalisatie anderzijds. Dit komt uiteraard in de onderzoeksprojecten als dusdanig niet naar voor, vermits de politiek-economische premissen ervan mooi werden ingebouwd.

De nieuwe wet van 15 december 1980 verandert weinig aan de organisatie van de controle op vreemdelingen, en evenmin aan het repressief en positioneel karakter ervan. Alleen schept het een grotere rechtszekerheid voor de vreemdeling (29).

Wanneer we echter de evolutie van het monopoliekapitalisme voor de komende jaren eventjes nader bekijken, dan ziet het er niet naar uit dat een zeer liberaal beleid op het programma staat, en dit niet alleen wat de gastarbeiders betreft. De regeringsverklaring Martens - Gol van december 1981 bevatte onder de passage vreemdelingen wat uitleg rond de integratiepolitiek via stimuli tot naturalisatie en het aanzetten via financiële uitkering, tot het verlaten van het land voor langdurig-werklozen van niet E.E.G.-landen. Nadien kwam het zaakje aan het rollen toen burgemeester Nols te Schaarbeek pertinent weigerde vreemdelingen in te schrijven, wat momenteel compleet onwettelijk is. Na heel wat perscommentaar i.v.m. de relatie tussen de vreemdelingenstad Brussel en de stijgende criminaliteit werd in februari de Kamer geïnterpelleerd. De liberale minister Gol liet hierbij enkele intentieverklaringen los, die een vrij repressieve politiek voorspellen. Hij wil eerst en vooral het niet-inschrijven van vreemdelingen legaliseren, gebaseerd op een quota-verhouding vreemdelingen ten aanzien van de Belgische bevolking. Ten tweede zou iedere vreemdeling die een correctionele veroordeling van 6 maand oploopt automatisch per Ministerieel Besluit worden uitgewezen.

De gastarbeiders kunnen deze situatie alleen doorbreken door politiek op te komen voor hun eisen. In die optiek is én het stemrecht én de politieke vertegenwoordiging een must. Op korte termijn zijn er de gemeenteraadsverkiezingen van 1982. De politieke strijd, zowel syndicaal als op partijniveau, tegen de marginalisatie en criminalisatie van een buitenland arbeidsleger dat met pasjeswetten in de thuisgetto's leeft; dat + 1/10 van de Belgische populatie uitmaakt; dat daarenboven het zwaarste produktiewerk voor zijn rekening neemt, zal in de komende jaren een steeds defensievere noodzaak worden. Enkel en alleen via unitaire acties van de gehele arbeidersmassa op internationaal niveau kan de strategie van het internationale monopoliekapitaal, dat zijn imperialisme via nieuwe tactieken (als het inplanten van bedrijven in de derde wereld) doorvoert, op een harde manier worden aangevallen.

april 1982

1. IMIANITOFF et BEKAERT, *Quelques considérations médico-sociales sur l'indigence étrangère en Belgique*, Bruxelles, Médical, 1932.
2. Voor wat betreft de overgang zie deel II, 1°.
3. *Contemporary Crisis*, 1981, 5, 341-368 Kitty Calavita 'United States Immigration Law and the Control of American Labor'.
4. Wet 31 juli 1934; Wet 7 december 1934; Wet 15 maart 1935; Wet 30 maart 1935.
5. MARTENS, A., *Les immigrés. Flux et reflux d'une main-d'oeuvre d'appoint*, Presses Universitaires de Louvain, 1976 (Nederlandse versie 1973).
6. Arrêté Royal 31 mars 1936, complétant et coordonnant les dispositions relatives à l'emploi de la main-d'oeuvre étrangère, B.S., 7 april 1937.
7. 7 september 1939, *Moniteur*, 8 september 1939.
8. Terminologie ontleend aan Althusser en Poulantzas.
9. Hierbij kan de parallel worden getrokken met de huidige crisis, waarin op de eerste plaats werkloosheid wordt gelijkgesteld met werkonwilligheid. De zwakkere schakels, zoals vreemdelingen en vrouwen, worden slachtoffer van allerhande discriminatiemaatregelen. Via verstrengd politieoptreden tegen protesten, scherpere sociale controle op hun individueel leven, gekleurde persberichten ... wordt de criminalisering, zelfs sterk onder druk van de publieke opinie, werkelijkheid.
10. Neppi Modona heeft dit op een boeiende wijze gedaan wat betreft de reactie van de magistratuur t.o.v. stakingen vanaf de Italiaanse eenmaking tot en met het fascisme, NEPPI MODONA, *Sciopero, potere politico e magistratura*.
11. Wet 28 maart 1952, B.S., 30-31 maart 1952.
12. MARTENS, A., *op.cit.*
13. Cfr. statistiek in bijlage; MARTENS, A., *op.cit.*
14. DE KOCK, M., DE CEUSTER, J., DE JONGHE, J., VAN NUFFEL, P., *De nieuwe verblijfsregeling voor vreemdelingen*, Maarten Kluwer, Antwerpen-Amsterdam, 1982.
15. B.S., 5 oktober 1973. - VANDERPOORTEN
16. BEKAERT. H., *Le statut des étrangers*, 1940, 239-245.
17. Het bestuur van de Openbare Veiligheid is één van de diensten van het Ministerie van Justitie. Deze dienst bevat twee afdelingen:
 1. De Veiligheid van de Staat die de problemen van interne en externe veiligheid behandelt die kunnen gesteld worden door Belgen en vreemdelingen.
 2. De Dienst Vreemdelingenzaken die belast is met het administratief toezicht op de vreemdelingen vanaf de binnenkomst tot de eventuele verwijdering.

Verder is er uiteraard de fichering van de gerechtelijke politie, duidelijk te onderscheiden van die van de rijkswacht, die over een eigen computerbestand beschikt. De gerechtelijke computerisering kwam in opspraak door de beruchte microfiche B (*POUR*, 281-283, resp. 25 oktober 1979 en 8 november 1979)

18. Zie circulaire in bijlage.
19. MOULAERT, F. en DECLERCK, J., De Gastarbeid in de Europese Gemeenschap: het juridisch aspect, *Tijdschrift voor Diplomatie*, 1975, 86 e.v.
20. MARTUCCI, R., *Emergenza e tutela dell'ordine pubblico nell' Italia liberale*, Legge sulla repressione del Brigantaggio, 1980.
21. Cfr. MARINO, GRAMSCI.
22. Deze term komt herhaaldelijk voor in de 19de eeuw om de arbeidersklasse aan te duiden.
23. Dit betekent dat de geschiedschrijving van E.P. Thompson wat betreft de vorming van het Engels industrieproletariaat voor een groot gedeelte kan worden gebruikt om de immigratie van de Sicilianen naar het industriële noorden te bestuderen. THOMPSON, E.P., *The Making of the English Working Class*, Penguin Bodes, 1963, noot.
24. SBRICCOLLI, M., *Dissenso politico e diritto penale in Italia tra otto e novecento*, Quaderni Fiorentini, 1973, 607 e.v.
25. Cfr. de statistiek van MARTENS, A., *op.cit.*, zie bijlage.
26. Onder inspiratie van de tuinsteden-idee vooral verspreid in België door DUCPETIAUX.
27. MOULAERT en DECLERCK, De gastarbeid in de Europese Gemeenschap, *Tijdschrift voor Diplomatie*, 1975, nr. 2.
28. ROBERT, Ph., *La criminalité des migrants*, Paris, Ministère de la Justice, 1974; Raad van Europa, *La criminalité chez les migrants européens*, Vme Conférence européenne des directeurs d'Instituts de recherche criminologique, 1975, deel II.
29. VANDENBERGHE, L. Enkele actuele knelpunten in de controle op vreemdelingen, *Panopticon*, 1980, 1, 120.

- AERTS, M. en MARTENS, A., *Gastarbeider, lotgenoot en landgenoot*, Leuven, Kritak, 1978.
- AMERSFOORT van, Dr. J.M.M. , *Immigratie en minderheidsvorming. Een analyse van de Nederlandse situatie 1945-1973*, Samsom, 1974.
- ARS AEQUI LIBRI, *Gastarbeiders à la carte. De gaarkeuken van de Nederlandse Overheid*, Utrecht, 1975.
- BEKAERT, H., *Le statut des étrangers en Belgique I-II*, Bruxelles, Larcier, 1940.
- BOHNING, W.R., *The Migration of Workers in the European Community*, London, Oxford University Press, 1972.
- BARKER, M., *Racism, the new inheritors*, in *Radical Philosophy*, nr. 21, 1979.
- BRAECKMAN, C., *Les étrangers en Belgique*, Bruxelles, Editions Vie Ouvrière, 1973.
- CASTLES, S., en KOSACK, G., *Migrant workers and class structure in Western Europe*, London, Oxford University Press, 1973.
- CINANT, P., *Emigrazione e imperialismo*, Editori Riuniti, 1968.
- FREEMAN, G.P., *Immigrant Labor and Racial Conflict in Industrial Societies*, New Jersey, Princeton University Press, 1979.
- GAUDEMAR, de J.P., *Preliminari pu una geneologia delle forme di disciplina nei processi di lavoro capitalistici*, in *Critica del diritto*, Anno 4, 10-11, 1978.
- GORZ, A. en GAUT, P., *La bataille d'Ivry*, in *Les temps modernes*, 1389-1391, 1971.
- GRANOTIER, *Les travailleurs immigrés en France*, Paris, 1970.
- IMIANITOFF en BEKAERT, *Quelques considérations médico-sociales sur l'indigence étrangère en Belgique*, in *Bruxelles Médical*, 1932.
- LAMBERT, C., *La France et les étrangers*, Bibl. d'Histoire et de politique, Paris, Librairie Delagrave, 1928.
- LEMOINE, R.J., *Les étrangers et la formation du Capitalisme en Belgique*, in *Revue des sciences économiques et sociologiques*, 1933, 253-336.
- LYON-CAEN, C., *De openbare orde in verband met de vreemdelingenpolitie*, E.E.G. Directoraat generaal van Sociale Zaken, 1974, doc. 4874/ V-66-N. (jesterchild document).
- MARINO, G.C., *La formazione dello spirito borghese in Italia*, La nuova Italia, 1974.
- MARTENS, A., *Les immigrés. Flux et reflux d'une main-d'oeuvre d'appoint*, Presses Universitaires de Louvain, 1973.
- MELNYK, M., *Les ouvriers étrangers en Belgique*, Louvain, 1951.
- MODONA, N., *Sciopero, potere politico e magistratura I-II*, Universa Laterza UL, 1979.

MOULAERT en DECLERCK, *De gastarbeid in de Europese gemeenschap*, in *Tijdschrift voor Diplomatie*, 1975, nr. 2.

NEGRI, A., *Il marxismo e la questione criminale. Intervento nul dibattito promosso da 'La questione criminale*, in *La forma stato*, 288-287 - Feltrinelli.

Raad van Europa, *La criminalité chez les migrants européens*, Vme Conférence européenne des directeurs d'instituts de recherche criminologique, Strasbourg, 1967.

REYNERI, E., *La catena migrotaria. Il ruolo dell'emigrazione nel mercato del lavoro di arrivo e esodo*, Il Mulino, Bologna, 1973.

SERAFINI, A., *L'operaio multinazionale in Europa*, Feltrinelli, 1974.

U.L.B. Institut de Sociologie, *Pour une société ouverte aux étrangers*, Actes du Colloque sur la condition des étrangers en Belgique, 1972.